

ЗМІСТ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ПРИВАТНІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ

Нові соціально-політичні та економічні зміни сформували нову ідеологію побудови суспільства на засадах розвитку демократії, роздержавлення, приватизації, ринкових відносин. Глобальні перетворення в країні торкнулися і сфери освіти, вона потребує реформування відповідно до нової ідеології і принципів побудови суспільства, нової освітньої і виховної парадигми, зміщення акцентів у вихованні учнівської молоді на піднесення національної гідності, гуманізації, демократизації.

Відтворення приватних шкіл у 90-х роках ХХ століття, майже через 100 років після їх закриття, об'єктивна реальність. Перебуваючи на початковій стадії розвитку альтернативної освіти, приватний сектор, як складова освітньої системи держави, потребує відповідних орієнтирів.

Педагогічна наука виявилася не цілком готовою до нового повороту історико-педагогічного процесу: втрачені старі й не визначені нові підходи до виховання, дидактично не розроблені питання профільного навчання; ідеї особистісно орієнтованого навчання залишаються на рівні педагогічного підходу до організації взаємодії учасників навчально-виховного процесу.

Широкий аналіз наукових джерел засвідчив відсутність цілісних системних досліджень дидактичних засад профільного навчання не лише шкіл приватної форми власності, а й профільного навчання взагалі. Його вивчали здебільшого при висвітленні загальних теоретичних питань диференціації навчання вітчизняні дидакти Н. Бібік, О. Бугайов, М. Бурда, М. Гузик, О. Корсакова, С. Логачевська, Т. Логвіна-Бик, П. Сікорський. Важливим кроком у розв'язанні проблеми стали праці Н. Аніскіної, В. Гузеєва, С. Рягіна, О. Савченко, де розкриваються особливості проектування змісту профільного навчання в старшій школі на основі введення Державного стандарту; С. Гончаренка, Ю. Мальованого, В. Орлова, А. Хуторського, у яких висвітлюються теоретико-методичні питання профільного навчання; М. Бурди, Г. Дорофєєва, А. Пінського, що розкривають співвідношення базової і профільної підготовки; Ю. Діка, А. Жафярова, Ю. Колягіна, П. Лернера з використання технічних засобів і телекомунікаційних технологій у практичній організації певних профілів навчання.

Метою статті є розкриття змісту профільного навчання у приватній загальноосвітній школі України, його основних компонентів та рівнів вивчення предмету.

У приватній школі зміст, методи і форми профільного навчання, базуючись на особистісно-соціальному, диференційовано-діяльнісному підходах, мають свою специфіку, пов'язану з індивідуальними інтересами та нахилами школярів. Ця специфіка виражається у більшій частці особистісно спрямованої самостійної роботи учнів як на уроці, так і в позакласній роботі,

у переважанні індивідуальних пошукових, а не репродуктивних методів навчання, у створенні особливої атмосфери довіри, співробітництва й співтворчості з учителем, у розумінні цінності знань для майбутнього конструктивного учня. У зв'язку з особистісно-соціальним, диференційовано-діяльнісним підходами характерними особливостями роботи у старшій школі стає переважання в індивідуальній роботі методів учіння над навчанням, самостійне осмислення і засвоєння інформації, оволодіння певними вміннями й навичками. Вчитель перестає бути основним джерелом знань, а виступає не лише організатором самостійної роботи учнів, а перш за все її консультантом.

Специфіка формування змісту освіти у загальноосвітньому навчальному закладі приватної форми власності зумовлюється:

- рівнем розвитку духовної та матеріальної культури, науки, техніки в країні;
- змінами, що відбуваються в суспільному житті, економічних відносинах, організації праці;
- метою і завданнями діяльності приватних закладів;
- варіативністю навчально-пізнавальної та інших видів діяльності учнів;
- особливістю пріоритетного аспекту діяльності закладу освіти, який є системоутворюючим і відповідає поставленій меті і завданням;
- принципами відбору змісту освіти;
- відбором та реалізацією наукових підходів до діяльності закладу освіти в цілому та управління зокрема;
- типом загальноосвітнього навчального закладу приватної форми власності (початкова школа, дитячий садок-школа, школа I-II ступеня, ліцей, гімназія, коледж, спеціалізована з поглибленим вивченням окремих навчальних предметів, школа-комплекс, школа повного дня та ін.);
- профілем навчання та особливостями допрофесійної підготовки учнів;
- рівнем творчого потенціалу педагогічного й учнівського колективів;
- рівнем навчально-матеріального забезпечення.

У процесі профільного навчання основне призначення учня вбачається у виявленні свого внутрішнього потенціалу, в розкритті та реалізації себе у відповідності з індивідуальними можливостями. У кожному учневі в процесі такого навчання розкривається те краще, на що він здатний. Школярі не лише засвоюють певну суму знань, але й стають конструкторами своєї освіти: ставлять мету і завдання з кожного предмета, вчать їх досягати та усвідомлювати свої результати. Такий підхід можливий на основі внутрікласної диференціації, коли кожен учень, навчаючись в одному й тому ж класі, будує власний навчальний план, індивідуальну освітню траєкторію шляхом вибору рівня вивчення кожного предмета.

Зміст освіти кожного старшокласника при такому підході буде різним.

Зміст навчального предмета включає інваріантну (певний мінімум, доступний середньому за здібностями нормально розвиненому учневі – рівень стандарту) й варіативну складові.

Інваріантний компонент покликаний:

- забезпечити єдність освітнього простору країни і включає освітні галузі та базові предмети загальнонаціонального й загальнокультурного значення;
- створювати умови для розвитку учнів, оволодіння випускниками загальноосвітніх шкіл необхідним мінімумом знань, умінь і навичок для продовження освіти.

Варіативний компонент дозволяє:

- забезпечити варіативність освіти;
- урахувати освітні потреби кожного учня, можливості конкретного освітнього закладу, його соціокультурне середовище;
- більш повно реалізувати соціальне замовлення на освітні послуги;
- індивідуалізувати навчання школярів згідно з особливостями їх розвитку, інтересами і нахилами;
- реалізувати нові форми й прийоми організації освітнього процесу, що забезпечують особистісну орієнтацію школярів у освітньому просторі [1, 141].

Аналізуючи особливості загальноосвітньої приватної школи ми прийшли до висновку, що профільне навчання у ній – вид диференційованого навчання, що базується на врахуванні специфіки роботи у приватній школі, передбачає задоволення освітніх потреб, нахилів та здібностей кожного школяра, створення умов для навчання старшокласників відповідно до їхнього професійного самовизначення, що забезпечується шляхом уведення варіативних моделей, різнорівневого змісту і комплексу організаційно-методичного супроводу. А сутність профільного навчання у приватній школі полягає у задоволенні освітніх потреб і професійних намірів старшокласників на основі варіативності моделей, різнорівневого змісту, різноманітності методів, форм і видів цілеспрямованої педагогічної діяльності.

При такому підході у центрі освітнього процесу загальноосвітньої приватної школи стане учень, його індивідуальні інтереси, запити, майбутні життєві плани. Отже, найважливішою складовою педагогічного процесу стає зміна ціннісних орієнтацій, що характеризуються переходом:

- від учіння, як функції запам'ятовування, до учіння як процесу розумового розвитку, який дозволяє використовувати засвоєне;
- від чисто асоціативної, статичної моделі знань до динамічно структурованих систем засвоєння дійсності;
- від орієнтації на середнього учня до формування індивідуальних освітніх траєкторій, диференційованих та індивідуалізованих програм навчання;
- від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої морально-вольової регуляції.

Реалізація профільного навчання у приватній школі ставить ряд вимог

до організації навчально-виховного процесу: по-перше, формування суб'єктної позиції старшокласника, по-друге, побудови варіативного різноманітного змісту освіти, по-третє, впровадження сучасних освітніх технологій, по-четверте, створення повноцінного освітнього простору.

Однією з вимог забезпечення профільного навчання у загальноосвітній приватній школі є конструювання варіативного різноманітного змісту освіти, що обумовлюється опануванням учнями одного класу змісту вибраних предметів на різних рівнях: рівень стандарту, академічний рівень та рівень профільної підготовки.

Критерії відбору змісту освіти у профільній школі можуть бути визначені поєднанням вимог профільної спрямованості і стандарту загальної освіти, потреби у цих знаннях на наступному рівні навчання і оптимальності структури навчального плану і програми навчальної дисципліни. Тобто при конструюванні змісту освіти старшої школи мають ураховуватись як індивідуально-особистісні запити кожного школяра, так і соціальне замовлення до школи, зокрема:

- формування бази знань для подальшої професійної освіти згідно з освітніми потребами учня і його планами на майбутнє (предметна компетентність);
- формування способів організації індивідуальної і колективної діяльності (планування, проектування, дослідження, творчість тощо), оформлення продуктів діяльності (управлінська компетентність);
- формування способів використання різного роду ресурсів для здійснення своїх задумів (людського ресурсу, ресурсу інформаційних систем, ресурсу колективної розумової діяльності тощо) (комунікативна компетентність);
- формування способів соціалізації (включення у різні освітні, професійні та інші співтовариства) (соціокультурна компетентність).

Реформування освіти в Україні вимагає нових підходів до оновлення змісту освіти, особливо старшої школи. Основою оновлення змісту освіти старшої школи стає не лише набуття школярами знань, умінь і навичок, а й їх трансформація у компетентності.

Враховуючи специфіку приватної школи, ми дійшли висновку, що зміст освіти у загальноосвітньому навчальному приватному закладі повинен бути варіативним, багаторівневим, що зумовлено, по-перше, неможливістю створення декількох профільних класів, по-друге, великою різноманітністю природних задатків, інтересів, нахилів, здібностей, здатності до навчання школярів в одному класі. Ми побудували п'ятирівневий зміст освіти з окремого предмета, виділивши рівень стандарту, академічний, профільний і поглиблений рівні (табл. 1). У Концепції профільного навчання [2, 5] рівень профільної підготовки співвідноситься з поглибленим, але ми виділяємо окремо профільний і поглиблений рівні, адже школярі, які вибирають

вивчення певного предмета на профільному рівні, мають різні пізнавальні можливості, мотивацію до навчання тощо. Поглиблений рівень дає змогу талановитому трудолюбивому школяреві не обмежуватися рамками профільного рівня, а будувати свій власний зміст з цього предмета, що відповідатиме його індивідуальним запитам, потребам, нахилам та здібностям. Ці рівні відрізняються в основному не шириною матеріалу, що вивчається, а його глибиною.

Таблиця 1.

**Різномірний зміст освіти у старшій загальноосвітній
приватній школі**

Підстави	Рівень стандарту (інформаційно-функціональна спрямованість)	Академічний рівень (інформаційно-методологічна спрямованість)	Профільний рівень (теоретико-методологічна спрямованість)	Поглиблений рівень (теоретико-методологічна та професійна спрямованість)
мета, яка ставиться до рівня (за критерієм застосованості знання)	формування загально-культурних умінь; формування інформаційного та предметного поля;	формування академічних знань і умінь;	формування: знання методу предмета; знання способу одержання предметних знань; уміння створювати освітні продукти в рамках предмета; оволодіння способами пізнавальної, учбової і освітньої діяльності	задоволення освітніх потреб школярів у вибраній освітній галузі; розширення і поглиблення змісту освіти на підставі власних інтересів і професійних намірів; уміння інтегрувати знання і методи предметної роботи для вирішення комплексних практичних (перед професійних) завдань
зміст	знання, вміння, навички, засновані на елементарних предметних поняттях	знання, вміння, навички, засновані на розумінні основних закономірностей предмета	зміст з частково мобільною структурою; поглиблення змісту: для розширення предметного кругозору і освоєння теоретичних основ шляхом введення курсів за вибором	дослідницька робота: матеріал гіпотетичного змісту, проблемного змісту; теми, що відображають міжпредметні зв'язки; матеріал, що дозволяє поглибити й розширити знання з обраної теми
структура	визначена Державним стандартом	визначається програмами академічного рівня, затвердженими МОН	частково мобільна – визначається програмами, затвердженими МОН, варіативність – можливість вибору на підставі власних інтересів і намірів	мобільна – варіативність: можливість вибору на підставі власних інтересів і намірів

Таким чином, зміст освіти при пропонованому підході варіативний, різномірний. Учень одержує можливість не лише працювати в індивідуальному темпі, а стає справжнім суб'єктом процесу навчання, адже він ставить мету, вибирає зміст, форми й методи роботи та темп навчання. Процес навчання стає дійсно особистісно орієнтованим, відбувається диференціація не школярів, а навчального матеріалу. Освітній простір загальноосвітньої приватної школи стає середовищем, де кожен учень може реалізувати себе у відповідності з властивими йому пізнавальними

потребами, використовуючи всі умови для індивідуального розвитку.

Отже, дослідницькі дані дозволили зробити узагальнення, що оновлення змісту освіти старшої приватної школи на основі її профільності сприяє не лише активності у набутті знань, умінь і навичок, а й у переході їх у компетентності, тому нами враховувалися як особистісні запити кожного школяра, так і соціальне замовлення школі; доведено, що специфіка приватної школи вимагає варіативного багаторівневого змісту профільного навчання, це давало б можливість кожному учневі будувати свій власний зміст з певного предмета, що відповідає його індивідуальним запитам, потребам, нахилам та здібностям.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шиян Н.І. Особливості профільного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах сільської місцевості // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Вип. 1-2. – Полтава, 2003.
2. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24.